

*Tine Søberg, Trine Baumbach
og Linda Kjær Minke (red.):
Voldtægtssagen – retssystemets
akilleshæl – Teori og praksis.*

BOGANMELDELSE

DJØF Forlag, København 2021. (520 sider) ISBN 978-87-574-4572-5.

I de seneste år har seksualforbrydelserne været meget i søgelyset i Norden. Det er blevet kritiseret, hvor få sager kommer igennem retssystemet og hvor få sigtede bliver dømt skyldig. Metoo-bevægelsen, som har gjort sig gældende i den vestlige verden, har vist, hvor udbredte disse forbrydelser er og afsløret, at samfundet ikke har magtet at behandle dem på tilfredsstillende måde. I de nordiske lande har opmærksomheden bl.a. rettet sig mod selve lovgivningen på området og en følge deraf er, at straffelovgivningens bestemmelser om voldtægt er blevet ændret i nogle af landene således, at der lægges mere vægt på mangel af samtykke end gerningsbeskrivelse, som involverer vold eller trussel om vold. Et af disse lande er Danmark, hvor der blev lovfæstet en ny samtykkebaseret voldtægtsbestemmelse den 1. januar 2020. Antologien *Voldtægtssagen – retssystemets akilleshæl – Teori og praksis* kommer i kølvandet af denne lovændring.

Antologien består af tre dele, som tilsammen indeholder 21 kapitler, skrevet af 25 forfattere. Bogen er tværfaglig og forfatterne er både forskere og praktikere, dvs. professorer og andre forskere indenfor jura, kriminologi og psykologi, samt politifolk, retsmedicinere, advokater, dommere, antropologer, psykologer og en specialist i anvendt sprogvidenskab. Antologien begynder med artikler om nogle forskellige temaer, som præger voldtægtsforbrydelsen, men behandler siden voldtægtssagen i kronologisk rækkefølge, fra hendelsen kommer til retssystemets kendskab, gennem sigtelse, anmeldelse, efterforskning, anklage og domsforhandling. Den belyser sagen fra alle mulige synsvinkler, politiets, anklagemyndighedens, bistandsadvokatens, forsvarerens og dommerens. For at give et indblik i bogens mangfoldige emne nævnes her ganske kort nogle punkter om de enkelte artiklers indhold.

Del I: Fænomener og figurer i voldtægtssagen, indeholder 6 kapitler. Kapitel 1: *Voldtægtsmyter i retssystemet*, beskriver hvad disse myter er, hvad vi ved om dem og deres konsekvenser, især på professionelle faggrupper, som sundhedsvæsenet, politiet og retsfaglige grupper, og hvilke midler kan bruges for at bekæmpe eller minimere effekterne af disse myter i retssystemet. I kapitel 2: *Seksuelt samtykke og mulige årsager til seksuel vold*, beskriver forfatterne bl.a. forskning om danske unges normative grundlag for seksuelt samtykke, hvordan de aflæser lyst til sex, og viser hvordan seksuelt samtykke bygges

BOGANMELDELSE

på opmærksomhed på lysten til sex og respekten for denne lyst. Der beskrives hvordan den kulturelle fortælling om miskommunikation udfordrer det normative og giver mulighed for at handle opportunistisk og hvordan denne viden kan anvendes i efterforskning af sager og i retspraksis til at afdække seksuelt samtykke. Kapitel 3: *Hvorfor? Perspektiver på gerningspersonens motiv i voldtægtssagen*, beskriver hvad der kendetegner gerningspersoner i voldtægtssager og deres motiver for handlingen ifølge forskningen, og på grundlag af viden om disse faktorer kommer overvejelser om forebyggelse af voldtægt. Forfatteren peger på, at viden blandt befolkningen om forebyggelse af voldtægt er meget begrænset og anbefaler derfor, at forskning på området prioriteres og befolkningen uddannes til at aflæse, hvornår der opstår kritiske situationer og hvordan der kan gribes ind. I kapitel 4: *Forurettede i voldtægtssager – med tvivlen som følgesvend*, er der fokus på tvivlen som præger de komplicerede voldtægtsager, både hos de forurettede selv og hos de fagprofessionelle i retssystemet. Der er overvejelser om hvilke sårbarhedsfaktorer øger sandsynligheden for at blive udsat for voldtægt, hvilke mulige forklaringer der er for de høje mørketal i voldtægtssager, fænomenet victim drop-out, den relative høje grad af reviktimisering i disse sager og hvor afgørende det er, hvordan politiet tager imod de forurettede. I kapitel 5: *Psykiske og fysiske reaktioner under og efter et seksuelt overgreb*, belyses bl.a. udvalgte reaktioner under overgrebet, både passive så som handlingslammelse i form af tonisk immobilitet eller dissociation, og aktive så som at skrike, kæmpe imod eller flygte, og reaktioner efter overgrebet, både fysiske, følelsesmæssige og psykologiske problemer. Der peges på, at myter kan medvirke til at fagpersoner misfortolker disse traumereaktioner, og for at undgå det er det vigtigt med en traumeinformeret tilgang til det fagprofessionelle arbejde i retssystemet. Kapitel 6: *Sekundær viktimisering i voldtægtssager – det andet overgreb*, handler om de oplevelser, som nogle voldtægtsramte har af politiet, og efterlader dem med en følelse af at være udsat for endnu et overgreb. I kapitlet beskrives omfang og karakter af sekundær viktimisering, årsager og forebyggelse, som kan ske ved at indføre traumeinformerede praksisprocedurer i retssystemet.

Del II: Efterforskning i voldtægtssager, indeholder 10 kapitler. Kapitel 7: *Den retsmedicinske undersøgelse*, beskriver disse personundersøgelser, som er en vigtig del af de juridisk vanskelige voldtægtsager, den retsmedicinske dokumentation og sporsikring, fortolkning af de retsmedicinske fund og undersøgelsens betydning. Der lægges bl.a. vægt på, hvor essentielt det er, at alle som er involveret i sagen i retssystemet er bekendt med indholdet og brugbarheden af den retsmedicinske personundersøgelse, og at politi og bistandsadvokater er inforstået med, hvor vigtigt det er, at ofrene hurtigt kommer til et Center for Voldtægtsofre og er parate til at udsætte længere afhøring i det øjemed, samt at voldtægtssager håndteres af efterforskere med de rette kompetencer. De næste to kapitler handler om politiets afhøring af forurettede i voldtægtssager. Kapitel 8: *Politiets afhøring af forurettede i*

BOGANMELDELSE

voldtægtssager: Afhøringens indhold, belyser de psykosociale processer, som kan resultere i voldtægt, og hvor vigtigt det er, at politiets afhører er opmærksom på. Det diskuteres hvad der skal til, for at der er en voldtægt i strafferetlig forstand, kategoriseringen af voldtægtssager, s.s. overfaldsvoldtægter og kontaktvoldtægter, samt falsk anmeldelse, samtykke til sex, hvordan den forurettede oplever krænkelsen, grænsesætning mellem parterne, samt magten til at sige nej. Det beskrives ud fra en psykologisk synsvinkel, hvordan viden om parternes sociale og seksuale grænser kan hjælpe afhøreren til at stille de uddybende spørgsmål, som er relevante for sagen. Kapitel 9: *Politiets afhøring af forurettede i voldtægtssager: Afhøringens form og tilrettelæggelse*, handler om kognitiv afhøring og principper, hvor tillid mellem politiets afhører og den afhørte er grundlaget for at sikre den ro og tryghed, der må være til stede i afhøringen af den forurettede i voldtægtssager. Der gøres bl.a. rede for centrale kognitive afhøringstekniske begreber, og hvordan mental tilbageføring, fri forklaring og nye frie forklaringer på delområder kan anvendes i politiafhøringerne. Der er også praktiske vejledninger for politiets afhøring af forurettede, dermed hvordan betingelserne for samtykke kan afdækkes detaljeret. Kapitel 10 er en fortsættelse af kapitel 9 og har titlen: *Afhøring af psykisk sårbare forurettede udsat for voldtægt*, men disse personer bliver ofte udsat for seksuelle overgreb. Kapitlet handler om politiets afhøring af personer med psykiske og kognitive handicap i sager om voldtægt, både forurettede, mistænkte og sigtede. Den beskriver hvordan den kognitive afhøringsmetode med justeringer kan anvendes for de sårbare vidner og hvordan afhøreren bedst kan imødekomme deres behov. I kapitel 11: *Myter om motstand: En rettslingvistisk analyse af voldtægtsudsattes forklaringer*, viser forfatteren hvordan ofre for voldtægt selv er opmærksomme på myter om fysisk modstand og svarer på dem med oplysninger om, hvorfor de ikke gjorde modstand eller hvorfor de delvist spillede med. Derfor er det vigtigt, at ofrene får plads til at fortælle, ikke kun om det som faktisk skete, men også om sine tanker og vurderinger i situationen, som afhøreren kan give støtte til. De næste to kapitler handler om afhøring af de sigtede. I kapitel 12: *Afhøring af sigtede – hvorfor? Principper bag politiets afhøring af sigtede i voldtægtssager*, gøres der rede for de to mest centrale tilgange til afhøring, den informationsindsamlende og den tilståelsesbaserede, og hvorfor den førstnævnte er fordelagtig, når sigtede i voldtægtssager afhøres. Nogle af de bias som afhøreren i voldtægtssager bør være opmærksom på i afhøringen af de sigtede beskrives, fx. bekræftelses-, bagklogskabs- og følelsesmæssig bias og der lægges vægt på vigtigheden af konsekvent og regelmæssig uddannelse og træning af politiets efterforskere. Kapitel 13: *Afhøring af sigtede – hvordan? Praktisk anvendelse af politiets informationsøgende afhøringsmetoder*, handler om afhøringens forskellige faser, dvs. planlægning og forberedelse, etableringen af tillidsskabende kontakt med sigtede, afhørtes frie fortolkning og afhørers spørgsmål, konfrontation med beviser, samt evaluering og konsekvenser af afhøringen. Også her lægges der vægt på hvor vigtigt det er, at afhørerne

BOGANMELDELSE

er veluddannede og reflekterende, fordi afhøringen er af afgørende betydning i de komplicerede voldtægtssager. I fortsættelse heraf kommer kapitel 14: *Hypotesestyret efterforskning i voldtægtssager*. Forfatteren peger på, at efterforskning og retsforfølgning skal være objektiv, men intet menneske er fuldstændig objektiv. Han beskriver nogle af de udfordringer der er ved efterforskningen af voldtægtssager og hvordan politiet kan forsøge at arbejde sig ud af dem, fx. ved at anvende forskellige hypotesemodeller i stedet for at gå ud fra én hypotese. Således bliver efterforskningen mere systematisk og struktureret. Kapitel 15: *Falske anmeldelser – eller vanskelige sager?* handler om politiets myter og fakta om falske anmeldelser, forklaringer på myten om de mange falske anmeldelser, fx. ambivalente anmeldere og anmeldernes troværdighed og pålidelighed, tendensen til tidlig at danne sig en hypotese og søge efter information som opretholder den, samt politiets opfattelse af de ideelle og de vanskelige ofre. Til sidst beskriver forfatteren teorien om procesretfærdighed, dvs. den måde som politiet møder borgerne på, set fra anmelderens perspektiv og konkluderer med, at hvis det eneste formål ikke bare er at opklare sagen, men også procesretfærdighed, bliver ofrenes oplevelse muligvis bedre, uanset om sagen opklares, samtidig med at styrke politiets omdømme i samfundet. Kapitel 16: *Konfliktråd i voldtægtssager – kan man det?* begynder med en redegørelse om hvad kendetegner konfliktråd i dansk lovgivning, men konfliktråd anvendes ikke som et alternativ til straf i Danmark. Forfatteren argumenter for, at i de voldtægtssager hvor sagen ikke kan løftes af det traditionelle retssystem kan konfliktråd være »the missing link«, hvor parterne bliver hørt og politiet kan tilbyde sin hjælp på en alternativ måde.

Del III: Anklagemyndigheden og retten tager over, indeholder 5 kapitler. I kapitel 17: *Voldtægt – beskyttelsesinteresser og gerningsindhold*, gøres der grundigt rede for voldtægtsbestemmelsens udvikling fra Danske Lov (1683) til nutiden, med særlig vægt på bestemmelsens beskyttelsesinteresser. Forfatterne fremhæver, at det meste af tiden har det været kvindens ære, indtil nu med ændring i straffelovens voldtægtsbestemmelse, § 216, stk. 1, jf. lov 2020/2208, hvor kernen i beskyttelsesinteressen er den personlige frihed og dermed hvorvidt begge parter samtykker. Siden gøres der rede for internationale forpligtelser og artiklen slutter med en kort redegørelse om den nye samtykkebaseret voldtægtsbestemmelse og dens fortolkning. I kapitel 18: *Anklagemyndighedens behandling af voldtægtssager*, beskriver forfatteren anklagemyndighedens indsats i 2015-2020 for at afdække og forbedre kulturelle og strukturelle barrierer for den professionelle behandling af voldtægtssager. Der er sket ændringer, fx. specialisering hos politiet, øget viden hos politi og anklagemyndighed om traumereaktioner hos forurettede og kognitiv afhøring, men fortsat er der anledning til forbedringer. I kapitel 19: *Bistandsadvokatens rolle*, beskriver forfatteren bistandsadvokatens rettigheder, forpligtelser og opgaver under voldtægtssagens efterforskning, i retten og efter retssagen, baseret på retsplejelovens regler og 20 års erfaring som

BOGANMELDELSE

advokat for ofre for seksuelle overgreb. Hun mener, at der muligvis bliver behov for flere bistandsadvokater, hvis der kommer et øget antal voldtægtssager. Etablering af en tilkaldeordning mener hun at være effektiv i at opnå hurtig advokatbistand til foruettede, som medvirker til at de behandles optimalt af retssystemet. Kapitel 20: *Forsvarsadvokatens rolle i voldtægtssager*, handler om forsvarerens rolle i de forskellige faser af en straffesag, fra politiafhøringen til og med retssagen og dommens anke. Forfatteren peger på, at der er to former for retssikkerhed, der ikke kan sammenlignes, ofrets og den tiltaltes. Det civiliserede samfunds retsgrundsætninger skal sikre så godt som muligt, at den uskyldige ikke bliver dømt, og samfundet kan bl.a. indrette lovgivningen således, at den afspejler samfundets syn på disse handlinger uden at reducere retssikkerheden for den tiltalte. I den sidste kapitel, 21: *Voldtægtssagen i retten – de bevismæssige udfordringer i kontaktvoldtægtssager*, overvejer forfatteren hvorvidt myter om voldtægt præger domstolenes vurdering om skyldsspørgsmålet, og om dette fører til uretmæssige frifindelser. Hun drøfter nogle typiske bevistemaer i voldtægtssager, som leder til spørgsmål, som kan være stødende for ofret, men næppe kan undgås, og hvad dommeren kan gøre for at ofret ikke oplever retssagen og dommen som en ny krænkelse. Til sidst er der overvejelser om, hvorvidt den nye voldtægtsbestemmelse muligvis vil ændre noget i denne forbindelse.

Antologien er en meget interessant og velskrevet bog. Selv om emnet ofte er kompliceret, er den let at læse. Som denne oversigt om bogens indhold viser, dækker den de fleste sider af voldtægtssagen. Kapitlerne er selvstændige og kan læses hver for sig, men sammen danner de også et godt helhedsbillede af voldtægtssagen og dens adskillige sider. En rød tråd gennem bogen er, hvor sejlivet myter om voldtægt er, hvordan de kendetegner holdninger til forbrydelsen og påvirker deres vej igennem retssystemet på alle instanser. Men artiklerne viser også, at bevidstheden om disse myter er voksende hos de forskellige aktører i retssystemet og der er vilje til at forbedre sagsbehandlingen. Mange af artiklerne kommer ind på den nye voldtægtsbestemmelse i dansk ret, og der er overvejelser om hvilken indflydelse den vil have, samt bemærkninger om, at man må være forsigtig med at have for store forventninger til, at den vil resultere i flere domme. Der er altid plads til fortolkning af bestemmelser og det er meget vigtigt, at retssystemets aktører er velinformeret. Bogen er et værdifuldt bidrag til forskningen om voldtægtsforbrydelsen, samt meget nyttig for praktikere på området. Den er også godt egnet som undervisningsmateriale i jura og de forskellige andre discipliner, som har med voldtægt at gøre. Det er en bog som varmt kan anbefales.

Ragnheiður Bragadóttir

Professor i strafferet ved Islands Universitet